

Den politiske situasjon

Taler

Einar Gerhardsen

Dato

27 mai 1965

Sted

Innledningsforedrag på
Arbeiderpartiets Landsmøte

- 1 Under forrige landsmøte - i mai 1963 - syntes den politiske situasjon å være
forholdsvis rolig, og dette satte preg på forhandlingene. Landsmøtet drøftet de
store og langsiktige oppgaver i norsk politikk og bestrebet seg på å finne
konstruktive løsninger. Vi forberedte oss på kommunevalget og vedtok et
5 program, som ble kalt "Planlegging for vekst og trivsel". Da landsmøtet var slutt
og deltakerne dro hver til sitt, hadde de utvilsomt inntrykk av at de hadde vært
med på et godt møte, og at partiet hadde fått et godt valgprogram.

- Gjennom to år hadde partistillingen på Stortinget vært den at Arbeiderpartiet
10 og den borgerlige fløy hver hadde 74 representanter, mens Sosialistisk Folkeparti
hadde 2. Men folk flest hadde vennet seg til denne situasjon og gikk ut fra at i
denne perioden var en regjering av Arbeiderpartiet den eneste praktiske
mulighet. Riktignok hadde Finn Gustavsen kommet med enkelte truende
uttalelser, men folk hadde vanskelig for å ta dem helt alvorlig, og det var ikke
15 mange som forutså at vi snart skulle oppleve en dramatisk utvikling i vårt
politiske liv.

- Nettopp det uventede kom til å hende. Det viste seg at Sosialistisk Folkeparti
ikke hadde noen følelse av solidaritet overfor den arbeiderbevegelse som det
20 hevdet å tilhøre. Med sin politiske holdning la det grunnlaget til rette for en
borgerlig storoffensiv mot hele arbeiderbevegelsen. Da de borgerlige partier
brukte arbeidsulykken i Kings Bay som grunnlag for et mistillitsforslag til
Regjeringen, stemte SFs to stortingsrepresentanter for dette forslag og banet
dermed veien for en borgerlig koalisjonsregjering med høyremannen John Lyng
25 som statsminister.

Borgerlige politikere og borgerlige aviser har senere mange ganger understreket
at dette var en særdeles viktig politisk begivenhet. Opposisjonspartiene hadde

30 vist at de kunne danne regjering, og at de hadde et regjeringsalternativ. Det lar
seg ikke nekte at vi her har å gjøre med en viktig begivenhet, men det må da
straks tilføyes at betydningen av det som skjedde, nok er noe annerledes enn
man hevder på borgerlig hold. I Arbeiderpartiet har vi jo aldri bestridt at de
borgerlige partier ville være i stand til å danne regjering dersom de fikk flertall på
35 Stortinget. Tvert om har vi foran hvert eneste stortingsvalg etter krigen
understreket overfor velgerne at dersom det ble et borgerlig flertall på
Stortinget, så måtte landet få en borgerlig regjering. Det oppsiktsvekkende ved
det som skjedde sommeren 1963, var at Norge fikk en borgerlig regjering uten at
det var et borgerlig stortingsflertall, og det var det Sosialistisk Folkeparti som
40 sørget for.

Den borgerlige koalisjonsregjering satt i omtrent fire uker, og de som var med i
den, har senere klaget over at de ikke fikk sitte lenger slik at de kunne vise hva de
dugde til. Imidlertid la de fram en regjeringserklæring om hva de aktet å gjøre,
45 og i én bestemt henseende var den oppsiktsvekkende: Det aller meste av det som
sto i den, kunne en kjenne igjen fra Arbeiderpartiets programmer og
arbeiderregjeringens langtidsprogram. Noe nytt av betydning inneholdt
erklæringen ikke. I den senere tid har borgerlige propaganda vært konsentrert
om at det ikke er så stort behov for en fornyelse i norsk politikk. Men hvilken
50 fornyelse var det de borgerlige partier var i stand til å demonstrere da de la fram
sitt politiske alternativ?

55 Etter hvert ble det klart at de borgerlige og SF ikke hadde folkemeningen med
seg i Kings Bay-saken. Dette gjorde det lettere for Arbeiderpartiet å gå til en
motoffensiv. Da regjeringen Lyngs erklæring den 18. september kom opp til
behandling i Stortinget, la Arbeiderpartiets stortingsgruppe fram en
moterklæring, som var en videreføring av vårt arbeidsprogram, og som var et
60 resultat av inngående drøftinger i partiet. Moterklæringen reiste nye saker og
skilte seg klart ut fra regjeringen Lyngs erklæring. Stortinget ble stilt overfor et
valg mellom to erklæringer, og etter en debatt som strakte seg over tre dager, falt
regjeringen Lyng. Arbeiderpartiet fikk på ny i oppdrag å danne regjering.
Kommunevalget noen dager senere ble en stor seier for Arbeiderpartiet, og med
65 dette tillitsvotum fra folket i valg kunne den nye arbeiderregjering tiltre den 25.
september.

Etter to regjeringskriser og etter den voldsomste politiske strid som landet på
70 lenge hadde opplevd, var stemningen i Stortinget nervøs og opphisset. Men det
er bemerkelsesverdig hvor fort stemningen endret seg, og stortingsarbeidet kom
inn i den vante gjenge. Opposisjonspartiene har som tidligere kritisert
Regjeringen hver gang en anledning har budt seg. De har som vanlig hatt sine
dissenser, men de har ikke gått til storm på Regjeringen. Ja, etter hvert har det
75 utviklet seg slik at selv store og vanskelige saker, som en skulle tro måtte vekke
alvorlig strid, går igjennom i Stortinget uten større vanskeligheter til tross for at
den nåværende regjering ikke har flertall. Statsbudsjettet for 1965,
omsetningsskatten, ordningen med grunnkjøpsobligasjoner og Regjeringens
melding om jordbrukspolitikken er eksempler på det, og mange flere kunne
80 nevnes.

Men en ville gjøre en alvorlig feil om en bedømte den politiske situasjon bare på
grunnlag av dette. I virkeligheten er den meget spent. Den offensiv som de
borgerlige partier innledet i Kings Bay-saken for to år siden, har de fortsatt. I
85 pressen og ellers utenfor Stortinget blir det ført et voldsomt språk mot
Arbeiderpartiet og Regjeringen. Det er en hensynsløs kampanje som foregår
uten stans, som søker å så mest mulig mistillit til arbeiderbevegelsen, og som har
til formål å skaffe et borgerlig flertall på Stortinget til høsten.

90 Under den politiske styrkeprøve som forestår, vil de resultater som
arbeiderstyret har oppnådd, spille en vesentlig rolle. Jeg skal derfor gi en oversikt
over resultatene i inneværende stortingsperiode. La meg begynne med den
økonomiske utvikling.

95 Regjeringens langtidsprogram for inneværende stortingsperiode hadde som et
hovedmål at vår samlede produksjon skulle økes med 17 prosent. Den virkelige
produksjonsøking blir betydelig større, sannsynligvis 21-22 prosent. Dette betyr
at vi jevnt over har kunnet utrette mer enn Regjeringen stilte i utsikt i
programmet. Den samme erfaring gjorde vi også med de tidligere
100 langtidsprogrammer. I hver programperiode er produksjonsøkingen blitt større
enn opprinnelig planlagt. Produksjonsøkingen i denne perioden er den største
vi har oppnådd gjennom hele den tid vi har hatt langtidsprogrammer.

Etter mitt skjønn er vi her ved en kjensgjerning som fra et politisk synspunkt er
105 av den største betydning. Gjennom en lang rekke år har Norge nå nytt godt av
en sterk økonomisk vekst. Denne utviklingen har foregått under arbeiderstyre,

og de borgerlige partier har hele tiden på det heftigste kritisert den økonomiske politikk som føres. Mange ganger har de hevdet at denne politikken ville bringe landet ut i økonomiske ulykker. De har altså tatt feil. I dag sier de at de også kan klare å oppnå en sterk økonomisk vekst. Men hvordan? De vil føre en annen økonomisk politikk - det vet vi. Men hvilken? Det er det vanskelig å få svar på.

115

Man er opptatt av prisene. Alle opposisjonspartier kritiserer Regjeringen for at prisene stiger, og det koster ikke noe å klage over det. Men har disse partiene noen gang gjort alvorlige forsøk på å vise hvordan Norge kan få et stabilt prisenivå - uten at det får alvorlige skadevirkninger? Svaret må bli nei. Dette er heller ikke så merkelig. Det er en internasjonal erfaring at økonomisk vekst gjerne er forbundet med prisstigning, og at det er vanskelig å oppnå en tilfredsstillende vekst dersom prisene blir holdt på uforandret nivå. Før eller siden vil det vel lykkes å løse dette problemet - kombinere full sysselsetting og stabile priser. Teoretisk kan oppgaven formodentlig løses nokså lett, men hittil har ingen kunnet gi anvisning på en brukbar praktisk løsning.

Overfor denne problemstilling har den norske regjering som så mange andre regjeringer funnet å måtte legge avgjørende vekt på hensynet til sysselsetting og økonomisk framgang. Blant annet fordi dette synet har vunnet utbredelse i land etter land og preget den økonomiske politikk, har verdenskonjunkturerne artet seg meget gunstigere i de 20 årene etter krigen enn tidligere.

Når noen i den senere tid har begynt å tale om at vi har inflasjon her i landet, må jeg peke på at dette er å misbruke et uttrykk som tidligere bare ble anvendt om en prisutvikling som var langt alvorligere enn den vi har hatt i Norge. Jeg må også understreke at prisstigningen er internasjonal, og at det slett ikke er tale om noen særnorsk prisstigning. Kronens internasjonale verdi har vært uforandret siden 1949, da mange land - og blant dem Norge - fulgte Storbritannia og devaluerte. Det hadde vært umulig for oss å holde de samme valutakurser gjennom dette lange tidsrom hvis prisene i Norge hadde beveget seg i utakt med prisene ute i verden.

Det er også grunn til å nevne at prisutviklingen ikke har lagt alvorlige hindringer i veien for den økonomiske og sosiale utjevning som er et sentralt ledd i vår politikk. På Landsorganisasjonens kongress tidligere i denne måned kunne jeg

opplyse at i de siste ti årene har reallønnen pr. sysselsatt økt med over 4 prosent i
gjennomsnitt pr. år, og at dette er en sterkere stigning i reallønnen enn i noen
tilsvarende periode i vår historie. Et annet illustrerende eksempel er at
150 alderstrygden i løpet av de siste femten år har steget mer enn dobbelt så sterkt
som lønnsnivået.

Når dette er sagt, vil jeg imidlertid legge til at Regjeringen alltid følger
prisutviklingen nøye og gjennomfører mange tiltak for å påvirke prisene.
155 Prisloven blir brukt for å regulere en rekke priser og for å fremme en effektiv
konkurranse. Etterspørselen blir regulert gjennom statsbudsjettet og
kredittpolitikken - dessverre ofte uten at opposisjonen viser den forståelse for
oppgaven som det var å ønske. De borgerlige partier har demonstrert dette ved
mange anledninger og nå sist ved sin holdning til den nye kredittlov. Særlig vil
160 jeg imidlertid framheve at Regjeringen søker å medvirke til samordnede lønns-
og inntektsoppgjør, som kan holdes innen en forsvarlig økonomisk ramme.
Regjeringen har flere ganger benyttet det såkalte Kontaktutvalg, hvor den har
drøftet oppgjørene med representanter for organisasjonene. Og
Kontaktutvalget spilte en viktig rolle ved de store oppgjørene i februar i år.

165 Det norske Arbeiderparti har i inneværende stortingsperiode hatt tre
forpliktende programskrifter, nemlig arbeidsprogrammet av 1961,
valgprogrammet av 1963 og Moterklæringen. Programmene er gjennomført på
alle vesentlige punkter. Arbeiderpartiet har alltid lagt stor vekt på å oppfylle sine
170 programforpliktelser, og gjennom noen tid har vi foran hvert stortingsvalg lagt
fram et politisk regnskap over hva vi har utrettet. Et slikt regnskap vil bli
offentliggjort også nå til sommeren. Moterklæringen var en dristig erklæring, og
det var ikke så få som trodde at vi hadde tatt munnen for full. Men også denne
gangen har vi gjort hva vi lovet.

175 På det sosialpolitiske område har det vært en usedvanlig rik utvikling. Bedre
omsorg for de eldre er en hovedsak for Arbeiderpartiet, og alderstrygdens satser
er blitt sterkt forhøyet. Også de øvrige trygder er forbedret, og en mors- og
enketrygd er nylig innført. De samlede trygdeutgifter har steget fra 2300
180 millioner kroner i 1961 til 3700 millioner kroner i 1965. En vesentlig del av de
økte utgifter er lagt på arbeidsgiverne, og finansieringsordningen er også endret
til fordel for lavere inntekter.

Vi må kunne si at Norge nå har et fullt utbygd trygdesystem. Det neste viktige

skritt blir en felles pensjonsordning for hele folket. Regjeringens plan for folkepensjonering er som kjent til behandling i Stortinget, og Regjeringen mener at ordningen kan og bør settes i verk fra nyttår 1967. Flere har sagt at folkepensjoneringen blir den største sosiale reform som er gjennomført i vår
190 historie, og det er utvilsomt riktig. I denne sammenheng vil jeg gjerne gjøre oppmerksom på at reformen ikke bare må oppfattes som et tiltak til beste for de eldre. Det vil bli utbetalt pensjoner også til uføre mennesker og til etterlatte. I mange tilfelle vil folkepensjonene sikkert bedre økonomien ikke bare for pensjonistene, men også for deres familie. Og pensjonsfondene som er et
195 vesentlig ledd i Regjeringens forslag, vil få stor betydning for den økonomiske utbygging av landet og dermed komme hele samfunnet til gode.

Fra 1. januar i år er forsorgsloven opphevet og erstattet av en ny lov om sosial omsorg. Dermed har vi fått et moderne opplegg for sosial behandling.

200 Fire ukers ferie for lønnstakere er nå gjennomført ved lov, og spørsmålet om en ytterligere forkortelse av arbeidstiden er under utredning. Arbeiderpartiet har over et bredt felt tatt opp de ferie- og fritidsproblemer som gjør seg gjeldende. I de siste årene er det bevilget penger over statsbudsjettet til kjøp og båndlegging
205 av friluftsområder, og Regjeringen har lagt fram lovforslag om byggeforbud på strandstrekninger. Nylig har Stortinget vedtatt en lov om innlandsfiske. Det er en lov som tar sikte på å hjelpe opp fiskebestanden og å sikre allmennhetens interesser. Naturvernområdet har lagt fram en landsplan for nasjonalparker, og vi kan snart vente en innstilling fra Fjellplankomitéen.

210 Norge har gjennom hele etterkrigstiden vært et ledende land på boligbyggingens område, og det er karakteristisk for norsk boligpolitikk at den først og fremst søker å fremme en sosial boligreising som kommer folkets brede lag til gode. I inneværende stortingsperiode blir det fullført 115.000 leiligheter mot 108.000 i
215 forrige. Regner [en] etter antall leiligheter, var boligreisingen større i midten av 1950-årene, da vi gjorde en kraftinnsats for å møte det akkumulerte behov fra krigen og de første vanskelig etterkrigsår. Men vi bygger større boliger nå, og når en tar dette i betraktning, viser det seg at boligbyggingen i år er minst like stor som noen gang tidligere. Det er også verd å merke seg at Norge bygger større
220 boliger enn vanlig i Europa - til og med større boliger enn Sverige og Tyskland som utmerker seg ved en særlig stor boliginnsats.

Regjeringen har tatt skritt som forbereder en sterk øking av boligbyggingen i

225 årene som kommer. Kommunalbanken har i fjor og i år fått til rådighet i alt 40 millioner kroner til lån som kommunene trenger for å opparbeide boligtomter. Nå i vår fikk Regjeringen fullmakt av Stortinget til å utstede grunnkjøpsobligasjoner for 100 millioner kroner, og dermed har kommunene fått en ny finansieringsordning som skal brukes når de skal kjøpe grunn til
230 boligbygging og andre viktige formål. Etter en proposisjon som nylig er framsatt, vil kommunene dessuten etter nærmere regler få forkjøpsrett til fast eiendom. Og hele finansieringen av boligbyggingen er tatt opp til ny vurdering i en melding som Regjeringen har sendt til Stortinget, og som nå er til behandling der.

235

Også kulturpolitisk har den siste stortingsperioden budt på en meget sterk ekspansjon. De offentlige utgifter til undervisning, forskning og andre
240 kulturtiltak er økt fra 2 milliarder til 3 milliarder kroner, og den samlede mengde av undervisningsbygg som tas i bruk i perioden, vil - regner etter gulvflate - være 35-40 prosent større enn i foregående periode. Disse enkle talloppgavene illustrerer en imponerende utvikling som jeg ikke kan skildre i detaljer. La meg bare nevne noen hovedpunkter: Den obligatoriske folkeskole
245 blir utvidet fra 7 til 9 år i kommune etter kommune. Yrkesundervisningen er blitt sterkt utbygd på mange områder. En stadig større del av ungdommen tar artium - i år hele 20 prosent, et av de høyeste tall i verden. Våre universiteter og høyskoler vil til høsten ha 19.000 studerende mot 11.000 for bare fire år siden, og vi forbereder opprettelse av nye universiteter i Trondheim og Tromsø.

250

Arbeiderpartiet har alltid sett det som en hovedoppgave for norsk politikk å sørge for at hele landet kan følge med i den alminnelige velstandsutvikling. Vår distriktspolitikk har to viktige sider - for det første en økonomisk utjevning mellom distriktene, for det andre en planmessig utbygging. På begge felter er det
255 i de siste årene gjennomført nye tiltak av stor betydning.

Staten har økt sine tilskudd til viktige kommunale formål, har overført visse skatteinntekter til kommunene og har også overtatt visse utgifter fra dem. Dette har styrket kommunenes økonomi med rundt 250 millioner kroner om året, og
260 har medvirket til en betydelig utjevning av skattebelastningen.

Distriktenes utbyggingsfond har nå vært i virksomhet gjennom fire år og er i dag

engasjert i 1600 tiltak rundt omkring i landet. Fondet har på disse få årene gjort
265 en innsats som har gitt mange og gode resultater. På grunnlag av disse erfaringer
har Regjeringen foreslått for Stortinget at fondet skal få en betydelig større
ramme for sin virksomhet.

Distriktsplanleggingen har hatt et gjennombrudd i denne stortingsperioden.
270 Kommunaldepartementet har fått en egen planavdeling, og fylkene egne
utbyggingsavdelinger. Stortinget behandler nå Regjeringens forslag til en ny
bygningslov, som trekker opp retningslinjer for planleggingen i fylker og
kommuner. Et omfattende arbeid er i gang for å fastlegge hvordan Norges
landareal skal disponeres, og hvordan bosetningen bør være. En viktig oppgave i
275 denne sammenheng er å peke ut de små og store sentra som trengs rundt
omkring i landet. Det er de fylkeskommunale myndigheter som skal gjøre dette,
og etter anmodning fra Regjeringen peker de nå ut enkelte prøvesentra.
Hensikten med dette er at myndighetene snarest mulig skal få praktiske
erfaringer som kan bli til nytte i hele landet. Foreløpig har de fylkeskommunale
280 myndigheter pekt ut Kongsvinger, Førde, Namsos og Alta, og Regjeringen har
godkjent disse steder som prøvesentra.

Av stor betydning for distriktene er de endringer som er gjennomført i det
kommunale styre. På fire år er antallet av kommuner redusert fra 731 til 466.
285 Derved har vi fått større kommuner som har bedre mulighet for å ta seg av
planlegging, utbygging og andre oppgaver. Den nye loven om fylkeskommuner
trådte i kraft i fjor. Byene er dermed innlemmet i fylkeskommunen, som har fått
større oppgaver enn tidligere.

290 Det er grunn til å understreke at samfunnets innsats i samferdselssektoren har
økt meget sterkt fra år til år. I inneværende stortingsperiode er statens
veibudsjett blitt nesten fordoblet. Nordlandsbanen er åpnet fram til Bodø, og
både Gjøvikbanen og Bergensbanen er lagt om til elektrisk drift. Statsbanene
avvikler i dag det meste av sin trafikk på elektrifiserte linjer. Utbyggingen av
295 telegrafverket har fortsatt i hurtig tempo, og Norge har en langt høyere
tefontetthet enn de store industrinasjoner i Europa. Utviklingen i flytrafikken
og fjernsynet er vel kjent og trenger ikke nærmere kommentarer. La meg bare
nevne at når Nord-Norge nå har fått betydelig bedre flyforbindelser, er det en
vinning for hele landet.

300 Arbeiderpartiet har alltid hatt sterk tilknytning til bygdene. Det har vært en

hovedsak for partiet å ivareta interessene hos de brede befolkningslag som er knyttet til jordbruk, skogbruk og fiske. Det var Arbeiderpartiets politikk som
305 brakte bygdene ut av mellomkrigsårenes nød og krise, og det er Arbeiderpartiets planøkonomi som senere har gjort det mulig for bygdene å følge med i den alminnelige velstandsutvikling.

I de siste årene er det gjennomført nye jordbrukspolitiske tiltak for å fremme en
310 utvikling mot større og mer bærekraftige produksjonsenheter og for at jordbruksstøtten i høyere grad kan komme de mindre bruk til gode. For eksempel er jordloven blitt endret på flere punkter, støtten til nydyrking er forhøyet og lagt om, og det er innført en arealtrygd. Positiv betydning for hele jordbruksnæringen vil det få at de tre jordbruksbankene nå blir slått sammen til
315 én: Statens landbruksbank.

I fjor sommer var det mye diskusjon i Stortinget og i pressen om den nye jordbruksavtalen som ble inngått. Men etter hvert er det vel blitt alminnelig anerkjent at jordbruket kan se på oppgjøret den gangen og tilleggsoppgjøret i år
320 som ganske gode resultater. Det har heller ikke vært mye uenighet om de retningslinjer som Regjeringen mener bør følges i jordbrukspolitikken i årene framover, og som nettopp er behandlet i Stortinget. På alle vesentlige punkter har Regjeringens syn fått enstemmig tilslutning.

325 Fiskeriene har opplevd en svikt i naturgrunnlaget, og dette har stilt fiskerne overfor en vanskelig omlegging. Men de har vist tilpasningsevne, og det synes å være en voksende optimisme blant dem.

Fiskeripolitikken legger i dag hovedvekten på å utvikle en allsidig helårs
330 fiskeflåte, og Statens Fiskarbank har etter hvert utvidet utlånsvirksomheten sterkt for å kunne finansiere en slik utvikling. En merkesak for fiskerne ble ført i havn i fjor. Da ble det undertegnet et hovedavtale mellom staten og Norges Fiskarlag.

335 Norge ble i 1960 medlem av Det europeiske Frihandelsforbund. Noen var redde for hvordan dette ville virke på sysselsettingen, men i dag kan vi med stor tilfredshet konstatere at norsk industri på en vellykket måte har klart omstillingen til et større marked. Vår deltakelse i Frihandelsforbundet synes å ha utløst sterke ekspansive krefter i industrien, som har rettet oppmerksomheten
340 mot de positive muligheter på et større marked, og som har gjennomført en

imponerende eksportoffensiv.

345 Vår framtid som industrinasjon vil i høy grad være avhengig av at vi klarer å følge med i den raske teknologiske utvikling. Regjeringen har derfor søkt å medvirke til en hurtig utbygging av vår teknisk-naturvitenskapelige forskning. Gjennom det siste statsbudsjettet er det her tatt et nytt viktig skritt. Stortinget har gitt en førstegangsbevilgning på 25 millioner kroner til et forsknings- og utviklingsfond.

350

Kraftutbyggingen, som for den alt overveiende del drives av staten og kommunene, spiller en sentral rolle i vår industripolitikk. Vi har lagt an på å holde et høyt tempo i kraftutbyggingen og har stadig hevet tempoet. Langtidsprogrammet for inneværende stortingsperiode vil på dette område bli 355 betydelig overskredet. Denne hurtige utbygging av vannkraften har vært av vesentlig betydning for distriktene og har gitt grunnlag for en stor og lønnsom kraftslukende industri.

360 Av hensyn til distriktene har Regjeringen også lagt vekt på å få bygget ut såkalte hjørnesteinsbedrifter, dels i offentlig og dels i privat regi. Som jeg tidligere har nevnt ved mange anledninger, vil ethvert større privat prosjekt kreve en betydelig medvirkning fra det offentlige.

365 I denne stortingsperioden er første utbyggingstrinn av Rana Gruber fullført, og Jernverkets anlegg i Mo og Bergen er blitt betydelig utvidet. En koks- og ammoniakkfabrikk er bygd i Mo. En treforedlingebedrift blir oppført i Skogn, og et karbidverk ved Lillesand. Store aluminiumsanlegg er under bygging på Karmøy og i Husnes.

370 En rekke større industriprosjekter er lagt fram for Stortinget eller er under arbeid i Industridepartementet. Av dem vil jeg nevne ferrosilisiumsanlegg i Salten, utvidelse av aluminiumsproduksjonen både i Mosjøen og Sunndalsøra, nytt oljeraffineri på Sola, og nytt aluminiumsverk på Lista eller i Kvinesdal. Videre foreligger planer om å reise en karbidfabrikk på Verdalsøra og en 375 treforedlingsbedrift i Troms. Industridepartementet har også satt i gang et arbeid for å undersøke mulighetene for en sementfabrikk på Vestlandet, og for å klarlegge hvilke steder i Hordaland og Sogn og Fjordane som vil egne seg best for ny kraftkrevende industri.

De borgerlige partier har rettet voldsomme angrep på Arbeiderpartiets
industripolitikk, men vesentlig mot en bestemt side av dem, nemlig den
offentlige industrireiseing. Den borgerlige presse søker å skal det inntrykk at
staten har sløst bort veldige summer på ulønnsomme bedrifter. Noen
385 bemerkninger om dette vil være på sin plass.

Den norske stat er engasjert i en rekke industriselskaper, dels rene statselskaper
og dels blandede selskaper. Noen av bedriftene er en glimrende forretning,
andre viser et tilfredsstillende driftsresultat, men det er også noen som går dårlig,
390 og Regjeringen søker ikke å legge skjul på det siste. Den har for eksempel klart
gitt uttrykk for at Koksverket var dårlig planlagt.

For øvrig ligger det ikke bare lønnsomhetsbetraktninger bak den offentlige
industrireiseingen. Nasjonale hensyn og distriktshensyn har ofte spilt en vesentlig
395 rolle. Det var for eksempel tilfellet med Norsk Jernverk, og det bør en huske når
en skal vurdere det forhold at verket i de senere år har gått med et betydelig
underskudd. Det må vel også være et rimelig forlangende at statens industrielle
virksomhet blir vurdert som en helhet. Hvordan ville det være å vurdere et stort
privat konsern bare etter de av dets bedrifter som går dårligst? Ingen vil falle på
400 det. Og sett under ett viser statens industrielle virksomhet et betydelig
driftsoverskudd. De industribedrifter som staten eier fullt ut, eller som den har
den avgjørende innflytelse i, ga i 1963 et samlet overskudd på 36 millioner
kroner etter fradrag av skatter og etter ordinære avskrivninger. Dette
nettooverskuddet økte til rundt 80 millioner kroner i 1964.

405 Statsbedriftene i industrien og på andre områder kan få stor betydning for
demokratiet på arbeidsplassene. Regjeringen har i år fremmet lovforslag om
medbestemmelsesrett for de ansatte ved Telegrafverket, Postverket og statens
industribedrifter. Hvis spørsmålet om medbestemmelsesrett ved private
410 bedrifter ikke blir løst gjennom forhandlinger, kan det bli aktuelt med lovforslag
også for disse bedriftene. En effektiv medbestemmelsesrett krever at de ansatte
har gode kunnskaper og god utdanning. Både av den grunn og av hensyn til de
store behov for etterutdanning og omskolering har Regjeringen lagt fram en
proposisjon om utbygging av voksenopplæringen.

415 Den oversikt jeg har gitt over resultatene, er på ingen måte fullstendig. Likevel
tror jeg oversikten viser at det er utrettet svært mye i løpet av de siste fire årene,
og at det er en skrikende motsetning mellom de virkelige resultater og den

420 borgerlige propaganda om forsømmelser.

Landsmøtet vil få et eget foredrag om den utenrikspolitiske situasjon. Jeg skal derfor ikke berøre utenrikspolitiske spørsmål, men vil gjerne si noen ord om forsvarspolitikken. Det norske forsvaret er helt ut et konvensjonelt forsvar, og
425 det er alminnelig godtatt at vi ikke skal ha atomvåpen. Det er gledelig at det er blitt ro omkring dette spørsmålet.

430 Vår forsvarspolitikkk står imidlertid overfor den vanskelighet at våpenhjelpen som vi har fått i mange år, er under avvikling. Regnet i dagens priser har denne hjelpen ligget på 700-800 millioner kroner om året. De problemer som avviklingen av hjelpen fører med seg, har vi søkt å møte gjennom langtidsplanen for forsvaret som gjelder årene 1964-1968. Planen innebærer dels at vi reduserer
435 utgiftene til særlig kostbart materiell, dels at vi gjennomfører en betydelig rasjonalisering, og dels at vi øker bevilgningene en del. På trass av disse problemer er vårt beredskap bedre enn før, og det har vært forsvarlig å sette ned den militære tjenestetiden. I den utstrekning det er mulig, brukes forsvarsmidlene slik at de også kommer det sivile samfunn til gode. Dette gir seg
440 blant annet utslag i et samarbeid mellom industrien og forsvaret om norske leveranser.

I dag må en se ut over landegrensene når en trekker opp retningslinjer for forsvarspolitikken. Vårt forsvar bør være et ledd i en verdensomfattende sikring
445 av freden. Derfor har Regjeringen - med tilslutning av Stortinget - lagt vekt på at vi må være beredt til å hjelpe FN i det fredsbevarende arbeid. Vi har opprettholdt våre engasjementer i Gaza og andre steder, og vi oppretter nå en egen beredskapsstyrke som skal trenes spesielt for FN-oppdrag.

450 I anledning av at Norge nå har hatt arbeiderstyre gjennom tretti år, har Sentralstyret utgitt et lite festskrift, som forelå ferdig til første mai, og som særlig er beregnet på ungdommen. Fra borgerlig hold får vi høre at dette betyr at vi lever i trettiårene. Det gjør vi ikke. Men vi vil ikke at de borgerlige partier skal være alene om å beskrive fortiden og få ungdommen til å tro at arbeiderstyret
455 har forsømt en lang rekke viktige oppgaver. Nylig syntes hele den norske presse å være enig om at ungdommen visste altfor lite om krigen og okkupasjonstiden, og at det gjaldt å rette på dette. Men da må det vel også være riktig å sørge for at

460 ungdommen har gode kunnskaper om Norges politiske historie. Den trenger dem når den skal vurdere dagens politiske situasjon og velge parti.

"Fornyelse" er blitt et populært ord. I borgerlig språkbruk betyr det vel det samme som "systemskifte". Det er lenge siden de borgerlige partier bidrog med noen fornyelse i norsk politikk, men de har ofte bekjempet fornyelsen.

465 Arbeiderpartiet kan støtte seg til den største folkebevegelse som fins i Norge, og de mange levende organisasjoner som den omfatter, gir stadig muligheter for å stille opp nye oppgaver og å formulere en ny politikk. Intet borgerlig parti kan øse av slike kilder til fornyelse.

470 Arbeiderbevegelsen har alltid vært og er innstilt på store samfunnsreformer. Den er etter sin art en framtidsrettet bevegelse og har gjort den erfaring at mange saker først er løst etter en lang og hard strid. Den erfaringen har full gyldighet også i dag.

475 Partiets nestformann, Trygve Bratteli, vil innlede om det nye arbeidsprogram som foreligger i utkast. Det er et program for en ny epoke i norsk samfunnsliv. De gamle klasseskiller faller. Teknikk, forskning og planøkonomi gir nye muligheter for hele folket - nye muligheter til velstand, trivsel og utfoldelse. Arbeiderpartiet vil føre en politikk for å utnytte disse mulighetene fullt ut og for
480 å bygge et harmonisk samfunn uten dyptgående interessekonflikter.

Det foreligger et annet framtidsrettet dokument, som ikke landsmøtet, men Stortinget skal ta stilling til. Det er Regjeringens nye langtidsprogram - et program for en stor økonomisk utbygging, for sterk materiell og kulturell
485 framgang, og for løsning av mange oppgaver. Den tid er forbi da den borgerlige presse kan stemple et slikt program som et "draumkvede". Men kritiske og negative bemerkninger har det vært nok av også denne gangen. Morgenbladet har skrevet at "Gerhardsen lover gull og grønne skoger" og Aftenposten at Regjeringen driver "med lokk og lur". Men Regjeringen er trygg på at det nye
490 langtidsprogrammet er like realistisk som de tidligere har vist seg å være.

Planøkonomien seirer i Norge og i verdensmålestokk. Hos oss skjer dette etter
495 langvarig og sterk borgerlig motstand. De borgerlige partier søker å tåkelegge sin retrett. Det ville gjøre et fordelaktigere inntrykk om de åpent erklærte at deres

kamp mot planøkonomien har vært et stort feilgrep.

500 Det er mindre enn fire måneder til stortingsvalget. De borgerlige partier mener åpenbart at de denne gang skal vinne valget. De syns å ha samordnet sin propaganda, og det er enda vanskeligere enn før å se større forskjell på disse partiene. Høyre har tatt ledelsen, og det er Høyre og Senterpartiets konservative synspunkter som preger den felles offensiv.

505

Når de borgerlige nå gjør seg store forhåpninger, har det ikke sammenheng med at borgerlig politikk står sterkere enn før. Det er Sosialistisk Folkeparti som gir dem håp. Da SF for fire år siden stilte liste i 6 valgkretser, erobret de borgerlige to mandater på det. Når SF nå stiller liste i nesten alle kretser, håper de
510 borgerlige å få flertall på Stortinget. For når SF opptrer ved valget, er hovedvirkningen at stemmer kastes bort til fordel for de borgerlige.

Det norske Arbeiderparti har alltid fulgt en klar politisk linje og har aldri hatt valgsamarbeid med noe annet parti. Vi vender oss i år til det norske folk, viser til
515 hva vi har utrettet og hva vi vil utrette i norsk politikk, og ber om fullmakt til å styre landet også i de neste fire år. Arbeiderbevegelsen omfatter folk fra alle samfunnsgrupper, og arbeiderregjeringene har alltid kjent et ansvar for hele folket. Arbeiderpartiet er stolt av sitt navn, som er vel innarbeidet. Men vi representerer funksjonærene like meget som arbeiderne, bygdene like mye som
520 byene. Vår politikk gjelder i samme grad kvinner og menn, unge og gamle. Nå som før har vi én ærgjerrighet: å styre samfunnsutviklingen til gagn for hele folket. Vi vil at framtidens Norge skal være preget av de sosialistiske idealer: frihet, likhet og brorskap. Vi vil bygge samfunnet på solidaritet.

525

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/den-politiske-situasjon>

530

535